

Sygn. akt IA Ca 595/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Robert Obrębski

Sędzia SA Dorota Markiewicz

Sędzia SA Bogdan Świerczakowski (spr.)

Protokolant st. sekr. sąd. Ewelina Borowska

po rozpoznaniu w dniu 23 maja 2014 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Skarbu Państwa - Prezydenta(...) W.

przeciwko J. K.

o wydanie nieruchomości

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie

z dnia 16 października 2007 r., sygn. akt I C 655/05

1. zmienia zaskarżony wyrok:

a) **w punkcie drugim w ten sposób, że oddała powództwo o wydanie opisanej tam nieruchomości o powierzchni 3.767 m² (trzy tysiące siedemset sześćdziesiąt siedem metrów kwadratowych),**

b) **w punkcie czwartym w ten sposób, że zasądza od Skarbu Państwa - Prezydenta (...) W. na rzecz J. K. kwotę 375 zł (trzysta siedemdziesiąt pięć złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,**

c) **uchyla punkt piąty;**

2. zasądza od Skarbu Państwa - Prezydenta(...) W. na rzecz J. K. kwotę 720 zł (siedemset dwadzieścia złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

I ACa 595/08

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 16 października 2007 r. Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie odmówił odrzucenia pozwu (pkt I), nakazał J. K. wydanie Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Prezydenta (...)W., nieruchomości położonej w W., przy ulicy (...), stanowiącej działkę nr (...) o powierzchni 3 767 m² - z wyłączeniem budynków

znajdujących się na działce nr (...) (pkt II), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt III), zasądził od pozwanego na rzecz powoda koszty procesu (pkt IV) i orzekł o nieuiszczonych kosztach sądowych (pkt V).

Podstawa faktyczna powyższego rozstrzygnięcia jest następująca.

Nieruchomość objęta pozwem nie ma urzędzonej księgi wieczystej. Stanowiła część gospodarstwa rolnego należącego do małżonków M. i S. B. (k. 42 - wypis z rejestru gruntów, k. 45 - kopia odpis aktu własności ziemi, k. 57 - decyzja (...) z 1.03.1979 r., k. 56 - pismo Biura Geodezji i (...), Delegatury w D. B., okoliczność niesporna pomiędzy stronami).

Decyzją z 1 marca 1979 r. na podstawie art. 45 i 52 ust. 2 ustawy z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140 ze zm.) oraz art. 97 k.p.a., po rozpatrzeniu wniosku S. B. o przekazanie gospodarstwa rolnego na własność Skarbu Państwa za emeryturę, przejęto nieodpłatnie na własność Skarbu Państwa gospodarstwo rolne bez budynków, położone na terenie dzielnicy W. P. o powierzchni 4,52 ha, stanowiące własność S. B. i jego żony M. B., zapisane w rejestrze ewidencji gruntów, obręb A., nr jedn. rejestrowej (...) (działka nr (...) o powierzchni 1,41 ha i działka nr (...) o powierzchni 3,11 ha). Wyłączone z gospodarstwa budynki zgodnie z decyzją stanowią odrębny przedmiot własności. Przejście własności na rzecz Skarbu Państwa nastąpiło z dniem uprawomocnienia się decyzji (pkt 3 decyzji - k. 57). Decyzja stała się ostateczna i podlegała wykonaniu, co stwierdzono 20 czerwca 1979 r. (k. 57v. adnotacja). Nie toczy się ani nie toczyło się postępowanie z udziałem J. K. o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości objętej pozwem, (oświadczenie pozwanego - k. 95). Nie toczyło się także postępowanie o stwierdzenie nieważności decyzji nr z 1 marca 1979 r.

S. B. był wujem pozwanego, który to za zgodą i wiedzą wujostwa zamieszkiwał na terenie nieruchomości przez wiele lat (jest tam zameldowany od 1990r.) i uprawiał część gruntów. Dnia 23 listopada 1982 r. zmarła M. B. i spadek po niej nabył w całości mąż S. B., wraz z wchodzącym w skład spadku udziałem w gospodarstwie rolnym (k. 47 - kopia postanowienia z 8 grudnia 2004 r.). Natomiast spadek po S. B., zmarłym 18 lutego 1984 r., na podstawie testamentu własnoręcznego z 4 września 1983 r. nabył w całości siostrzeniec J. K. (k. 46 - kopia postanowienia z 8 października 1984 r.).

Skarb Państwa po uprawomocnieniu się decyzji z 1 marca 1979 r. nie składał wniosku o założenie księgi wieczystej dla przedmiotowej nieruchomości (k. 121 i n. -opinia biegłego J. P. (1), k. 126 - mapa przyjęta do zasobu (...)). Część nieruchomości o powierzchni 0,0378 ha, objętej pozwem została wygrodzona i dołączona do działki obecnie oznaczonej numerem ewidencyjnym (...), dla której prowadzona jest księga wieczysta KW (...). Fragment ten nie znajduje się we władaniu pozwanego J. K. (k. 126 - mapa, k. 154 - ustna opinia uzupełniająca biegłego J. P.).

Ocenę roszczenia Sąd rozpoczął od stwierdzenia, że oparte na art. 222 § 1 k.c., żądanie wydania nieruchomości jest sprawą cywilną i nie było podstaw do odrzucenia pozwu. Powództwo należało uwzględnić w części, w jakiej powód wykazał tytuł własności i zarazem pozwany jest posiadaczem gruntów.

Przejęcie gospodarstwa rolnego o powierzchni 4,52 ha na własność Skarbu Państwa nastąpiło na mocy decyzji z 1 marca 1979 r. na wniosek S. B. w oparciu o art. 45 i 52 ust. 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. z 1977r., nr 32, poz.1400 ze zm.), która to ustawa weszła w życie w dniu 1 stycznia 1978 r. (uchylona została z dniem 1 stycznia 1983 r.) - zwanej dalej ustawą. Decyzja ta jest ostateczna, co wynika z adnotacji na jej odpisie (oryginał w dokumentach KW). Pozwany, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika kwestionował ważność decyzji, jednakże nie wykazał, aby została ona uchylona, zmieniona, bądź, aby stwierdzono jej nieważność. Sąd nie jest uprawniony do merytorycznego badania spornej decyzji.

Zważywszy na powyższe, nie można zdaniem Sądu Okręgowego podzielić argumentacji pozwanego, iż przysługuje mu tytuł prawny do nieruchomości objętej pozwem jako spadkobiercy S. B., który wcześniej nabył w całości spadek po żonie M. B., albowiem przedmiotowe gospodarstwo rolne nie weszło w skład spadku po S. B., ponieważ na datę otwarcia spadku jego właścicielem był Skarb Państwa. Zgodnie z art. 44 ustawy, przekazanie następcy lub Państwu gospodarstwa rolnego objętego wspólnością ustawową nie wymaga zgody małżonka, który ma prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej na podstawie ustawy lub innych przepisów albo dla którego praca w gospodarstwie rolnym

nie stanowiła głównego źródła utrzymania bądź też jeżeli gospodarstwo rolne wykazuje niski poziom produkcji rolnej w rozumieniu przepisów szczególnych. Pozwany nie wykazał przesłanek, które pozwoliłyby na przyjęcie, iż przy wydaniu decyzji z 1 marca 1979 r. naruszona zostałaby dyspozycja powołanego art. 44. Tak więc prawo własności do nieruchomości objętej pozwem - stanowiącej część gospodarstwa rolnego, nigdy nie weszło w skład spadku. Uwaga ta nie dotyczy budynków, stanowiących odrębny przedmiot własności na podstawie art. 51 ust. 1 ustawy.

Roszczenie powoda co do zasady zasługiwało więc zdaniem Sądu Okręgowego na uwzględnienie, poza żądaniem wydania budynków znajdujących się na terenie nieruchomości, które stanowią przedmiot odrębnej własności, a także poza żądaniem wydania części nieruchomości o powierzchni 378 m², która nie jest we władaniu pozwanego i która dołączona została do działki ewidencyjnej o numerze (...).

Pozwany wniósł apelację od powyższego wyroku, obejmując zakresem zaskarżenia jego punkty: I, II, IV i V. Zarzucił naruszenie:

1. art. 2 § 1 k.p.c. w z związku z art. 6 ustawy z 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym, art. 118 ustawy z 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników,

2. art. 6 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. polegające na:

- zaniechaniu rozważenia okoliczności, iż wbrew obowiązkom dowodowym wynikającym z powołanych przepisów strona powodowa nie wykazała, iż działki gruntu o numerach ewidencyjnych wskazanych w decyzji (...) z 1 marca 1979 r. są tożsame z działką gruntu nr ewidencyjny (...) z obrębu (...)
- nieuzasadnionym przeniesieniu na stronę pozwaną obowiązku dowodzenia okoliczności wymienionych w przepisie art. 44 ustawy z 27 października 1977 r o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin,

3. art. 321 k.p.c. polegające na wyrokowaniu co do przedmiotu nie objętego żądaniem pozwu w postaci gruntu o powierzchni 955 m².

Wskazując na powyższe podstawy pozwany wniósł o zmianę wyroku poprzez odrzucenie pozwu, ewentualnie poprzez oddalenie powództwa w zaskarżonym zakresie i zasądzenie kosztów albo uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Powód wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna.

Na wstępie należy jednak stwierdzić, że całkowicie bezpodstawne było żądanie odrzucenia pozwu. Art. 6 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym (Dz. U. Nr 10, poz. 53 ze zm.) stanowi materialnoprawną podstawę roszczenia rolnika lub jego następców prawnych o nieodpłatne przeniesienie własności zabudowanej działki gruntu, w sytuacji wskazanej w tym przepisie. Nie wpływa na możliwość dochodzenia przed sądem roszczenia windykacyjnego na zasadach ogólnych (art. 222 § 1 k.c.).

Rozpoznając sprawę Sąd Apelacyjny na podstawie art. 381 k.p.c. uwzględnił nowe okoliczności, na podstawie dowodów, które powstały po wydaniu orzeczenia przez Sąd I instancji.

Po wydaniu zaskarżonego wyroku, z wniosku J. K. oraz B. P., który w dniu 24 sierpnia 2001 r. nabył od pozwanego wynoszący ³/₄ części, udział w spadku po S. B., toczyło się postępowanie administracyjne o stwierdzenie nieważności

decyzji Naczelnika Dzielnic W. P. z dnia 1 marca 1979 r. o przejęciu na własność Państwa gospodarstwa rolnego bez budynków o powierzchni 4,52 ha (którego wydania w części dochodzi powód w tym procesie). Decyzją z dnia 21 listopada 2012 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi odmówił stwierdzenia jej nieważności (k.305-307). B. P. złożył wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy zakończonej ww. decyzją, jednak uczynił to z uchybieniem terminu. Postanowieniem z dnia 10 stycznia 2013 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi odmówił przywrócenia terminu do złożenia opisanego wniosku (k.314-315). Na postanowienie to B. P. złożył skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, sygn. akt I SA/Wa 548/13, która dotąd nie została rozpoznana (k.325, 341).

Do Prezesa Agencji Nieruchomości Rolnych wpłynęły wnioski: o stwierdzenie wygaśnięcia decyzji z dnia 1 marca 1979 r., znak (...) i o wznowienie postępowania zakończonego tą decyzją, znak (...). Także nie zostały jeszcze rozpoznane.

Na wniosek B. P. z 22 lipca 2009 r. dla nieruchomości stanowiącej działkę ewidencyjną nr (...) obrębu (...) o powierzchni 0,4145 ha została założona księga wieczysta nr (...). W dziale II wpisani zostali – na podstawie aktu własności ziemi z 24 lutego 1975 r. nr (...) (k.45), postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku i umowy o sprzedaży udziału w spadku z dnia 24 sierpnia 2001 r. – B. P. w $\frac{3}{4}$ części i J. K. w $\frac{1}{2}$ części.

Na wniosek Skarbu Państwa, w oparciu o decyzję Naczelnika Dzielnic W. P. z dnia 1 marca 1979 r. o przejęciu na własność Państwa gospodarstwa rolnego, znak(...), w dniu 21 lipca 2011 r. referendarz sądowy dokonał wpisu prawa własności na rzecz wnioskodawcy. Na skutek skargi B. P., postanowieniem z dnia 28 września 2011 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy Mokotowa zaskarżony wpis utrzymał w mocy, a następnie – postanowieniem z dnia 28 lutego 2012 r. – Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił apelację B. P. od tego postanowienia, sygn. akt. V Ca 152/12.

Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej B. P. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 23 maja 2013 r., sygn. akt I CSK 492/12, uchylił ww. postanowienie Sądu Okręgowego i przekazał sprawę z wniosku Skarbu Państwa o wpis do ponownego rozpoznania (k.393-400).

Z kolei postanowieniem z dnia 11 października 2013 r., V Ca 2446/13, Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił ww. postanowienie Sądu Rejonowego dla Warszawy Mokotowa w Warszawie z 28 września 2011 r. Po ponownym rozpoznaniu, w sprawie (...) postanowieniem z dnia 20 grudnia 2013 r. Sąd Rejonowy uchylił wpis na rzecz Skarbu Państwa (informacja – k.452). Obecnie ponownie jako współwłaściciele wpisani są w księdze wieczystej (...): B. P. i J. K. (k.374-376). Osoby te figurują jako współwłaściciele także w rejestrze gruntu (k.372).

W świetle powyższych orzeczeń a także opinii biegłego dopuszczonej w tej sprawie nie budzi wątpliwości fakt, że działka, której wydanie orzekł Sąd Okręgowy, wchodziła w skład nieruchomości której dotyczyła decyzja z 1 marca 1979 r. Zarzut 2. tiret pierwsze jest więc niezasadny.

Nie zachowała się dokumentacja obejmująca ww. decyzję administracyjną z 1 marca 1979 r. (pismo powoda – k.360). Nie można zatem dokonać pozytywnego ustalenia na temat jej doręczenia powodowi w oparciu o dowód doręczenia. Odpis decyzji znajdujący się w aktach sprawy (k.57-57v.) zwiiera stwierdzenie: „Decyzja niniejsza stała się ostateczna i podlega wykonaniu”. Podpis pod tą adnotacją, jak wynika z treści pieczętki, złożyła B. F. (1) – Kierownik Wydziału Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu. Ta sama osoba widnieje na pieczętce pod decyzją. Mimo owej zbieżności, wyraźnie inne są podpisy w obu przypadkach co, przy założeniu, że B. F. podpisała decyzję oznacza, że nie ona, lecz jakaś inna, niezidentyfikowana osoba podpisała się pod stwierdzeniem ostateczności i wykonalności decyzji (na fakt ten zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 23 maja 2013 r. – k.397). To zaś prowadzi do wniosku, że nie ma wiarygodnego dowodu który pozwoliłby ustalić, iż decyzja uzyskała walor ostateczności (ani prawomocności, o czym mowa w punkcie 3 decyzji). Jeśliby natomiast przyjąć, że ktoś inny podpisał decyzję, to w ogóle nie można byłoby mówić o istnieniu podpisanej i tym samym istniejącej w obrocie, decyzji. Nie ma więc dowodu na przejście gospodarstwa rolnego na własność Skarbu Państwa.

Drugie zagadnienie na które zwrócił uwagę Sąd Najwyższy to niewykazanie przez Skarb Państwa, że zachodziły przesłanki z art. 44 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140 ze zm.). Przepis ten stanowił, że przekazanie następcy lub Państwu

gospodarstwa rolnego objętego wspólnością ustawową nie wymaga zgody małżonka, który ma prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej na podstawie niniejszej ustawy lub innych przepisów albo dla którego praca w gospodarstwie rolnym nie stanowiła głównego źródła utrzymania bądź też jeżeli gospodarstwo rolne wykazuje niski poziom produkcji rolnej w rozumieniu przepisów szczególnych.

Także w procesie o wydanie powód nie udowodnił, by zachodził wobec M. B. którykolwiek z przytoczonych przypadków. To zaś oznacza, że winno zostać wykazane, iż przedłożony został dokument zawierający wyrażenie zgody przez współmałżonka lub potwierdzenie przez niego czynności prowadzącej do przekazania gospodarstwa (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 1981 r., III CRN 73/81, OSNC 1982/1/12). Powód nie udowodnił istnienia takiego dokumentu. Jego brak także stanowi samodzielną podstawę oddalenia roszczenia windykacyjnego, ponieważ oznacza brak skuteczności cywilnoprawnej decyzji (por. uzasadnienie postanowienia SN z 23 maja 2013 r. i powołane tam judykaty SN – k.398). Należy przy tym zaznaczyć, że odnośnie tej okoliczności Sąd Okręgowy błędnie przyjął, iż ciężar dowodu obciąża pozwanego (k.171).

Reasumując, o oddaleniu powództwa zadecydowało nieudowodnienie przez powoda, że decyzja z dnia 1 marca 1979 r. o przejściu nieodpłatnie na własność Skarbu Państwa gospodarstwa rolnego, została doręczona jej adresatom (małżonkom B.) a więc, że stała się ostateczna i prawomocna. Badanie tej kwestii leżało w kompetencji sądu, na co zresztą zwrócił uwagę Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w uzasadnieniu decyzji z 21 listopada 2012 r. (k. 307). Po drugie, nawet jeśliby hipotetycznie założyć, że decyzja została doręczona i niezaskarżona, to z podanej za Sądem Najwyższym przyczyny, nie wywołała skutków cywilnoprawnych.

Z przedstawionych względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. Rozstrzygnięcia o kosztach za obie instancje uwzględniają wynik sprawy (art. 98 k.p.c.). W postępowaniu pierwszoinstancyjnym składają się na nie: wynagrodzenie adwokata w stawce minimalnej (§ 10 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Dz.U.2013.461. jt.) i opłata od pełnomocnictwa, zaś w drugiej instancji obok wynagrodzenia adwokata (3/4 stawki minimalnej, tj. 270 zł), także poniesiona przez pozwanego opłata od apelacji (450 zł – k.178).